

УКРАЇНІСТИКА В БЕЛГРАДСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Алла Татаренко

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті подано огляд сучасного стану україністики в Белградському університеті (Сербія): проаналізовано основні напрями наукової, педагогічної та перекладацької діяльності кафедри української мови та літератури. Особливу увагу присвячено проблемам, які виникають на шляху розвитку сербської україністики, та можливим способам їхнього розв'язання.

Ключові слова: україністика, українська мова як іноземна, українсько-сербські культурні та наукові зв'язки.

Українсько-сербські культурні та наукові контакти мають довгу та варту уважного вивчення історію. Доказом цього є багата бібліографія „Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях. 1837-2004” (Київ, 2005), яка містить інформацію про переклади сербських письменників українською мовою, а також про розвідки українських вчених-славістів, присвячені мові, літературі та культурі сербського народу. Бібліографія сербських перекладів творів українських авторів і студій науковців, присвячених нашій культурі, теж, без сумніву, привернула б увагу дослідників, хоча перші сербські дипломовані україністи завершили навчання зовсім недавно – у вересні 2006 року.

Українська мова з'явилася в навчальних планах філологічного факультету найбільшого сербського університету в 1991 році – її викладали для студентів кафедри славістики як другу мову. Першим викладачем цього предмета був відомий славіст і перекладач Богдан Терзич. У 2002 році на кафедрі славістики відкрито спеціальність „Українська мова і література”. Сьогодні у Белградському університеті навчається 44 студенти-україністи (на 1 курсі – 17, на 2 курсі – 15, на 3 курсі – 7 і на 4 курсі – 5). Окрім лекційних та практичних занять з нормативних дисциплін, передбачених програмами з обраної спеціальності (з якими можна ознайомитись на веб-сторінці www.bgukrajinistika.net), майбутні фахівці також мають можливість удосконалювати свої знання з української мови і культури, беручи участь у драматичному гуртку, хорі, виданні часопису студентів україністики „Вікна”.

Очолює відділення україністики професор д-р Людмила Попович. Колишня випускниця кафедри слов'янської філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка є справжнім промотором рідної мови та культури. У 1991 р. вона захистила в Белградському університеті кандидатську дисертацію на тему „Семантичний потенціал назв кольорів в українській, сербській та російській мовах (на матеріалі фольклорних текстів)”, а в 1997 р. – докторську дисертацію „Епістолярний дискурс української та сербської мов” (за результатами дослідження надруковано монографію [4]. Сферою наукових зацікавлень

д-ра Л. Попович є зіставне мовознавство в галузі етнологістики, лінгвістика тексту, когнітивний аналіз та прагмалінгвістика. Крім того, вона є автором численних статей з історії української літератури та її рецепції у Сербії. Нещодавно побачила світ її нова книга – збірник статей „Фокусна перспектива української літератури” [5], присвячених актуальним проблемам українсько-сербських культурних та літературних зв’язків. Як вказує у післямові авторка, кожний із чотирьох розділів книжки „осмислений як частина цілого і своєю назвою розкриває місткість метафори дзеркала як багаторівневої свідомості, в якій відображення явища, у цьому випадку літературного тексту, заломлюються залежно від ракурсу його рецепції: I – „Дзеркала і віддзеркалення. Систематизація як спосіб пізнання української літератури”; II – „Віддзеркалення у віддзеркаленні. Про взаємну рецепцію української та сербської літератур”; III – „Гра віддзеркалень. Літературно-критичні портрети та силуетки”; IV – „Віддзеркалення поза дзеркалом. Нове прочитання неспізаного відомого” [5: 249]. Сама структура студії вказує на багатовимірність аналізу досліджуваного явища і свідчить про поєднання наукової ерудиції з умінням виділити художні явища, притаманні національній культурі.

Не забуває відома славістка і про популяризацію рідної мови: разом з колегою М. Іванович вона підготувала практичний посібник-розмовник, який допоможе сербам опанувати ази української [6].

Проф. Л. Попович поєднує свою плідну викладацьку і дослідницьку діяльність з перекладацькою творчістю: у її доробку – переклади сербською віршів В. Голобородька, М. Воробйова, І. Римарука, Ю. Андруховича (часопис „Савременик”, 1993), Б-І. Антонича, В. Стуса та інших визначних українських поетів, твори яких вміщено у впорядкованій нею фундаментальній Антології української поезії XVI-XX століття [8]. Багатогранна діяльність завідувача знаходить продовження у наукових здобутках її молодих колег.

Асистент кафедри Мілена Іванович вивчала українську мову як другу слов’янську, але зацікавлення нею визначило її наукову долю: у 1999 р. вона вступає до аспірантури, а в 2004 р. захищає дисертацію на тему: „Категорія перехідності в українській та сербській мовах”. Поряд зі статтями, присвяченими лінгвістичній проблематиці (деякі з яких друкувалися і в українських наукових виданнях), М. Іванович займається активною перекладацькою діяльністю. Участь у роботі Перекладацької майстерні, організованої Центром гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. Івана Франка, результувала перекладом драми В. Винниченка „Закон” [2]. Згодом у її перекладі з’явилися численні оповідання сучасних українських прозаїків, вміщені в укладеній Ю. Винничуком „Антології українського постмодерного оповідання” [3], роман Ю. Андруховича „Перверзія” (у співавторстві з А. Татаренко) [1], есе М. Рябчука [7] та добірка поезій Ю. Андруховича, О. Забужко, Г. Крук, В. Неборака (часопис „Кніжєвні магазін”, 2005).

Асистент кафедри Таня Гаєв також вивчала українську мову як другу слов’янську і як найкращий студент одержала 1993 р. двомісячну стипендію Міжнародної школи україністики в Києві. Сьогодні працює над дисертацією з компаративістики на тему: „Семантика чисел в російській, українській і сербській мові (на матеріалі фольклору XIX століття)”.

Проблемами русинської культури та історії, а також окремими питаннями історії української літератури та культури (творчість Івана Франка, Володимира Гнатюка) займається д-р Янко Рамач, професор кафедри русинської мови та літератури філософського факультету Новосадського університету, який читає лекції для українців на запрошення Белградського університету.

Крім професорів та асистентів, на кафедрі україністики працюють лектори української мови. Це викладачі Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Олександр Григор'єв та Юлія Білоног, які не лише доносять студентам „живе” українське слово, але й наближають до них багатогранну картину української культури.

У вивченні іноземної мови надзвичайно багато важить знайомство з країною, тому важко переоцінити значення мовних практик, які відбуваються згідно з Угодами про міжнародну співпрацю, підписаними між філологічним факультетом Белградського університету та філологічними факультетами КНУ ім. Тараса Шевченка та ЛНУ ім. Івана Франка. Так, під час двотижневого перебування у Львові молоді українці відвідують лекції провідних вчених, беруть участь у практичних заняттях, які проводять досвідчені фахівці кафедри українського прикладного мовознавства. Минулого року до програми навчання було включено також розмовну практику: студенти-сербісти підготували теми для обговорення і допомагали своїм сербським колегам опанувати нові пласти лексики. Знайомство з українськими містами, музеями, замками також сприяє активному засвоєнню мови і, безумовно, підсилює інтерес до її вивчення. Добрий результат дала практика організації літературних вечорів для сербських українців: зустрічі і розмови з відомими письменниками Ю. Винничуком, В. Габором, В. Небораком, Г. Пагутяк, І. Лучуком, Г. Крук, О. Сливинським підсилювали зацікавлення студентів літературою українців, і це, звичайно, стало сходинкою до шліфування літературної майстерності.

Часопис белградських українців „Вікна” традиційно вміщує переклади української прози та поезії (тут можна знайти й переклади творів учасників літературних зустрічей), а також перші творчі спроби студентів. Усі матеріали об'єднані україністичною проблематикою. Частина з них складають фрагменти курсових робіт, частину – перші твори українською. Не менший інтерес становлять студентські роздуми про сучасну українську культуру. Ана Шваб, наприклад, написала про феномен Руслани, а Марко Станисавлевич – про двох Шевченків: Тараса і Андрія. Редколегія охоче публікує відповіді студентів на питання, чому вони обрали українську мову. Знайти їх можна і на веб-сторінках студентів (про кожного з молодих українців, як і про кожного з їхніх викладачів, можна одержати детальну інформацію на сайті www.bgukrajinstika.net).

Окрема сторінка, присвячена новинам кафедри україністики, є свідченням того, як виховується любов до української культури. Белградські українці виступають з концертами в різних містах Сербії, готують вистави. Останньою з них була „Ось така любов” – модерна версія „За двома зайцями”. Студенти четвертого курсу переклали „Україну в огні” О. Довженка і брали активну участь у презентаціях цього видання, а також у презентаціях нового перекладу Шевченкового „Кобзаря”.

Зроблено багато, а ще більше можливостей відкривається тепер, коли завдяки українцям Белградського університету виховано нове покоління фахівців-викладачів української мови та літератури і перекладачів. Сербські видавці зацікавлені у виданні кращих творів багатой української літератури, і тут могли би застосувати свої знання та здібності випускники україністики. Щоправда, для підготовки фахового перекладача часто замало чотирьох років вивчення мови і літератури – цей вид діяльності вимагає специфічних знань та навичок, а тому постає проблема організації перекладацьких майстерень, спеціальних курсів для зацікавлених студентів і випускників. Крім того, гостро відчувається брак в Україні великої міжнародної літньої школи україністики, на яку могли би приїхати викладачі, студенти, зрештою, усі, хто бажає вивчити українську мову. Такі школи існують і в країнах, набагато менших за нашу. Окрема проблема – вдосконалення знань викладачів-україністів, які охоче приїхали б на навчання до фахівців з викладання української мови як іноземної. Можливі різні форми: майстер-класи, майстерні, семінари. Адже розвиток зарубіжної україністики – справа не лише сербських, польських, англійських славістів. Це передусім справа усіх, кому не байдуже майбутнє нашої мови і культури у світі.

1. Андрухович *Ж.* Перверзія (прев. М.Іванови́ж и А.Татаренко). – Београд, 2002.
2. Винниченко *В.* Закон (прев. М.Іванови́ж) // Альманах Перекладацької майстерні 2000–2001. – Т.3. – Львів, 2002. – С. 7–137.
3. Винчук *Ж.* Антологія українське постмодерне приповітке. – Нови Сад, 2005.
4. Попови́ж *Ї.* Епистолярни дискурсе україноског и српског језика. – Београд, 2000.
5. Попови́ж *Ї.* Фокусна перспектива українське ксеїжевности. – Београд, 2007.
6. Попови́ж *Ї, Иванови́ж М.* Са українським у свет. – Београд, 2004.
7. Рјабчук *М.* Нехотице западсеаци: парадокси україноског нативизма// Рјабчук М. Од Малорусије до Украјине. – Београд, 2003. – С.18–51.
8. У инат ветровима: антологія українське поезије 16–20. века/ прире ивач, писац предговора, преводилац *Ї. Попови́ж, преводилац М.Сибинови́ж.* – Баса Лука, 2002.

UKRAINIAN STUDIES IN BELGRADE UNIVERSITY: PROBLEMS AND PROSPECTS

Alla Tatarenko

Ivan Franko Lviv National University

The article presents an account of present-day studies in Ukrainian philology in Belgrade university (Serbia). The main tendencies in the scientific, pedagogical and translating activities of Serbian specialists are being discussed.

Key words: Ukrainian studies, Ukrainian language as a foreign one, Ukrainian-Serbian cultural and scientific contacts.